

Remissvar över betänkandet Ett likvärdigt betygssystem SOU 2025:18

Sammanfattning

Vimmerby kommun ser det som positivt att öka likvärdigheten mellan skolorna vad gäller antagning och urval till vidare utbildning. Det är positivt att de nationella proven i framtiden rättas centralt för att uppnå likvärdighet. En sammantagen bedömningsprincip och en ny betygsskala kan minska lärarnas arbetsbörda och öka elevernas motivation.

Samtidigt ser vi möjliga negativa konsekvenser, både för eleven, lärarnas och ämnenas status.

Övergripande synpunkter

Vimmerby kommun anser att förslagen i utredningen kan leda till att något mer tid kan läggas på undervisning, då tiden för att genomföra och rätta nationella prov minskar. Samtidigt kommer lärarna behöva lägga tid på att genomföra egna prov för bedömning, samt genomföra de föreslagna bedömningssamråden. Vi ser att de olika förslagen i utredningen uppfyller utredningens syfte att öka likvärdigheten mellan skolorna vad gäller urval till vidare utbildning.

Vidare instämmer vi i argumentet att förslagen kring ändringar i betygsskala och hur bedömningen ska gå till, även utifrån Läroplansutredningen (SOU 2025:19), kan leda till mer fokus på lärande och mindre på bedömning, vilket vi välkomnar.

Samtidigt vill vi lyfta fram att andelen elever som får betyget F är ett problem som inte avhjälpas av ett nytt betygssystem. Det problemet handlar om resurstilldelning, lärares förutsättningar, och att elever i behov av extra stöd ska få sina behov tillgodosedda och få en chans att lära sig det som krävs för godtagbara betyg.

Förslagen om förändringar i betygskriterier och samlad kompensatorisk bedömning kan leda till minskad dokumentation för lärarna, vilket kan leda till mer tid för planering av en god undervisning. Vidare kan det leda till minskad stress för eleverna.

Att ta bort den skarpa godkäntgränsen ser vi också har potential att öka motivationen för de elever som idag av olika anledningar inte når upp till betyget E, i linje med utredningen.

Från gymnasiet finns en oro att ett sammanlagt meritvärde i stället för krav på minst E i ett antal ämnen från grundskolan skulle kunna göra fler elever behöriga till gymnasiet, men med risken att elevernas förkunskaper blir sämre och att eleverna därför inte klarar gymnasiet.

Vimmerby kommun har identifierat ett antal risker och negativa konsekvenser med förslagen i utredningen. Fler av dessa är redan nämnda och bemötta i utredningen, men vi vill ändå särskilt lyfta fram dem. Konsekvenserna beskrivs nedan kopplade till respektive avsnitt. Gemensamt för många av dessa konsekvenser är att då utredningen fokuserar på lösningar på systemnivå och gruppnivå, tappas konsekvenser på individnivå.

9.3 Förslag på en numerisk betygsskala och nya betygskriterier

Fler betygssteg upplevs av lärarna kunna bidra till att det blir svårare att sätta rättvisa och likvärdiga betyg. Det handlar framförallt om att både som lärare och elev kunna veta vad som är skillnaden mellan till exempel betyg 6 och 7, som båda motsvarar "goda kunskaper". Vidare blir det ännu svårare att jämföra sin bedömning med andra lärare, utan bedömningen riskerar ännu mer att bli en rangordning beroende av elevsammansättningen i klassen.

Vimmerby kommun vill lyfta fram en oro kring betyget 10, vilket enligt beskrivningen i utredningen kan leda till att högpresterande elever i ännu högre grad drabbas av prestationsrelaterad stress. Att ha ett betyg som, enligt utredningen, "få om ens några" ska kunna uppnå kan leda till negativa konsekvenser för dessa elever. Skolorna kommer därmed behöva ha en ytterligare beredskap, kunskap och stöd i hur man kan jobba med dessa problem.

Vad gäller förslaget kring hur betygskriterier och bedömningen ska gå till så kommer det visserligen leda till minskad dokumentation, men samtidigt minska underlaget för det systematiska kvalitetsarbetet. Som betygskriterierna är skrivna nu kan man både på skolnivå och huvudmannanivå, med stöd av data, hitta vad i ett visst ämne som eleverna inte lärt sig. Därmed kan man ta fram insatser som blir mer fokuserade på orsaken till problemet. Om nuvarande, från olika myndigheters, samlade krav på systematiskt kvalitetsarbete kvarstår kommer dessa behöva bygga på en sammantagen bild från undervisande lärare som sedan ska förmedlas till huvudmannen via rektor. Risken finns att det kommer leda till uppkomsten av en massa annan dokumentation. Därför ser vi att kraven på systematiskt kvalitetsarbete behöver ses över i ljuset av den här och alla andra nyligen presenterade utredningar. Det behövs också skapas en samsyn kring dessa krav mellan olika myndigheter.

10.1 Huvudförslag: meritvärdeskalibrering

11.2 Meritvärdeskalibrering i gymnasieskolan

Vimmerby kommun anser att meritvärdeskalibreringen är en så komplicerad process att den kommer att upplevas otydlig av elever, vårdnadshavare och även lärare. Om processen är svår att förstå kommer osäkerheten kring vad som påverkar möjligheterna till antagning skapa en ökad stress hos eleverna. Att de lärarsatta betygen bara blir en liten del av meritpoängen gör att de blir en sämre indikator för elevernas gymnasieval. Detta kan ytterligare bidra till oro, då det inte finns något sätt för eleven att förutse sina möjligheter att komma in på sökt utbildning (vilket lyfts i 21.5.7).

Det finns en viss risk att meritvärdeskalibreringen kan få en negativ påverkan på lärarens status genom att lärarnas betygsättning får en minskad betydelse. Vidare kan vårdnadshavares förtroende för skolan minska, då den komplicerade meritvärdeskalibreringen och osäkerheten kring antagning gör att skolan inte kan ge någon tydlig information till vårdnadshavarna.

Den föreslagna meritvärdeskalibreringen får som konsekvens att en enskild elevs meritvärde och därmed möjlighet att komma in på en sökt utbildning, till stor del påverkas av andra elevers resultat, både vad gäller betyg och resultat på nationella slutprov. I detta ser vi flera delar som vi vill lyfta fram.

En elevs meritvärde kan sänkas kraftigt, trots att eleven presterar bättre på nationella slutproven än det lärarsatta betyget. Hur fel detta slår mot en enskild elev illustreras mycket tydligt i utredningens exempel, figur 17.1 på sidan 680.

Elevens meritvärde sänks då skolans samlade provresultat är lägre än skolans samlade betygsvärde. Detta kan bero på att det varit flera elever som av olika anledningar misslyckats på nationella slutproven, till exempel på grund av stress. Det kan också bero på att en lärare i en annan klass varit för generös med betygen i ett eller flera ämnen.

I exemplet kan det vara så att skolan har duktiga lärare i praktiskt-estetiska ämnen vilket gör att många elever når höga betyg i dessa ämnen (som exempelvis eleven). Dessa betyg kalibreras ner av resultaten på proven i helt andra ämnen. Att resultaten i till exempel idrott och hälsa skiljer sig från nationella slutproven är troligtvis rimligt utifrån ämnenas skilda karaktär och elevgruppens intresse och förmåga. Vi ser inte att nationella slutproven är ett lämpligt underlag att diskutera lärarnas betygsättning i idrott och hälsa, så som det föreslås på s. 681.

Utredningens samlade förslag skickar en tydlig signal att vissa ämnen är viktigare än andra. Betygen i ämnen som inte har slutprov kalibreras av slutprovsämnen, trots att de inte har med slutproven eller de lärarsatta betygen i de ämnena att göra. Moderna språkens status minskar ytterligare genom avskaffandet av meritpoäng. Ämnenas minskade status riskerar att både minska elevernas motivation för ämnena, men också intresset för att utbilda sig till lärare i dessa ämnen.

Lärare i de praktiskt-estetiska ämnena upplever redan idag att deras ämnen ses om underordnade och förslagen i utredningen riskerar att förvärpa och cementera detta. Det finns lärare som utifrån utredningen istället vill se införandet av slutprov i dessa ämnen, med motiveringen att detta skulle lyfta fram att kreativitet och praktisk förmåga inte är mindre akademiskt rigorösa, utan kompletterande och avgörande för en helhetsbildning.

Vimmerby kommun vill särskilt lyfta fram att meritvärdeskalibreringen kan fungera på gruppnivå, men kan få stora konsekvenser för den enskilda eleven och därmed påverka elevens möjligheter på ett sätt som inte upplevs rättvist.

13.3 Meritvärdering i komvux på gymnasial nivå

För komvux del innebär förslaget om att de nationella slutproven genomförs vid bestämda tidpunkter och vid ett fåtal tillfällen att den flexibilitet som utmärker komvux minskar. Detta kan leda till att en elev tvingas vänta lång tid på att genomföra det nationella slutprovet. Reliabiliteten i provresultat äventyras därmed och det blir då även en fråga om sysselsättning.

De nationella slutproven kommer inte bidra till att komma tillrätta med bristerna i likvärdighet i betygssättning inom komvux. Istället behöver insatser göras för att göra undervisningen mer likvärdig, oavsett skola och var i landet en elev studerar. Likvärdig undervisning kan uppnås genom att öka andelen behöriga lärare i klassrummen, öka andelen lärarledd undervisning, samt genom att utbilda lärare i betyg och bedömning.

Problemet lyfts i utredningen i 13.2: "Komvux förutsättningar för likvärdig betygssättning är sämre än för andra skolformer, i synnerhet när anordnande av utbildning läggs ut på entreprenad. Dels kan det då finnas ekonomiska incitament att godkänna elever, dels ett otydligt ansvar mellan rektor och en verksamhetschef, menar Skolinspektionen".

Här vill vi instämma att konkurrensen om elever med vinstdrivande skolor påverkar likvärdigheten negativt.

För att utredningens förslag ska tas emot mindre negativt av lärare inom komvux ser vi det som viktigt att tydligare lyfta fram det som skrivs i 13.2.1: "Således riskerar de lärarsatta betygen i komvux på gymnasial nivå att vara mindre tillförlitliga än de lärarsatta betygen i gymnasieskolan.

Det ska betonas att denna konsekvens inte är avhängig lärarnas arbete med betygssättningen, utan en fråga om skolformsdelens organisatoriska förutsättningar.”

Verksamheter där undervisningen sker i egen regi, med lärarledda lektioner, känner inte igen sig i utredningens beskrivning. I nuläget tolkas utredningens förslag att man nedvärderar deras lärarnas till bedömning och betygssättning och att lärarens roll endast blir att undervisa med utgångspunkt i slutprovet. Detta kan leda till minskad status för yrket om syftet med förslagen enligt ovan inte kommuniceras tillräckligt tydligt.

Komvux lyfter fram det som nämns i utredningen att provstressen riskerar att öka om hela meritvärdet kommer avgöras av resultatet på ett fåtal prov. Istället vill vi lyfta fram att det är läraren som följt elever under en längre tid på ett bättre sätt än ett enstaka provtillfälle kan prognostisera hur eleven kommer klara vidare studier på nästa nivå i utbildningssystemet.

Komvux vill särskilt lyfta fram att förslaget i praktiken föreslår en form av examensprovsmodell för komvux, vilket enligt Skolverkets skrift Likvärdiga betyg och meritvärden (kortversion) från 2020 (s. 8) riskerar att försämra likvärdigheten: *“Examensprovsmodellen, som innebär att en elevs betyg helt och hållet avgörs vid ett enda provtillfälle (per ämne), leder däremot till sämre effekt på likvärdigheten på elevnivå än dagens betygssystem. Det beror på att även om ett centralt bedömt examensprov minimerar systematiska orättvisor är mätfelet av den enskilda elevens kunskaper mycket stort eftersom betyget baseras på ett enda provtillfälle.”*

16.4.1 Bedömningssamråd för likvärdighet inom skolor och program

Vimmerby kommun vill lyfta fram att det i skolans styrdokument tydligt behöver framgå att lärarna behöver samråda om sin bedömning även innan bedömningssamråden genomförs. Annars kan konsekvenserna bli att en elevs betyg plötsligt ändras i samband med att ämnet avslutas eller nivån betygssätts.

Att provuppgifter och bedömningsanvisningar släpps fria är positivt och kommer kunna vara ett bra underlag för lärarnas diskussioner, även i tidigare årskurser.

Att resultaten på nationella slutproven återförs till skolan på grupp och ämnesnivå ger ett visst underlag för diskussioner, även om det är en försämring kring de nationella proven idag, där det finns på individnivå. Idag har skolan större möjlighet att tydligare se mönster och hitta orsaker till skillnader i betygssättningen än vad de kommer att ha enligt förslaget.

Lärarna vill lyfta en oro kring att det kommer ta mycket tid för lärarna att skapa en samsyn kring en tiogradig betygsskala i varje ämne, vilket riskerar att ta tid från undervisningen.

17. Förslag om nationella prov och nationella slutprov

Införandet av nationella slutprov som genomförs under en och samma dag kommer leda till ökad stress och psykisk ohälsa hos eleverna. Idag är eleverna mycket nervösa, oroliga och stressade över de nationella proven och deras påverkan på betygen. Genom införandet av nationella slutprov som är ännu mer high-stakes kommer denna press öka ytterligare på eleverna. Att eleverna ska genomföra alla proven under samma dag kommer leda till att fler elever misslyckas på grund av mental och emotionell ork. Vidare vill vi trycka extra på det som skrivs på s. 729 i utredningen: ”Ett stressmoment som nämndes var att vissa elever kan ha svårt att visa sina kunskaper just i provsituationer.”

Att varje elevs resultat också påverkar andra elevers meritvärde kommer ytterligare öka pressen på eleven. I förlängningen skulle det i enstaka fall även kunna leda till konflikter riktade mot elever som inte lyckas så bra på prov.

Då slutproven får en så stor tyngd i meritvärdet kommer fokus för lärarna vara att undervisa inför proven. Det gör att det som proven testar kommer vara det viktiga, vilket till exempel kommer minska de muntliga delarna i undervisningen. Detta, tillsammans med provens utformning kommer att missgynna elever som är bättre på att visa sina kunskaper muntligt än skriftligt.

Utifrån vad vi förstår kommer betygssättningen i ämnena att vara kompensatorisk, men inte i de nationella slutproven. Det innebär att resultaten som jämförs i samband med meritvärdeskalibreringen bygger på olika bedömningsprinciper.

Vad gäller själva genomförandet så vill vi lyfta att det är viktigt att säkerställa att förutsättningarna finns för att centralt hinna rätta och återkoppla resultaten inom den korta tidsperiod som är från läsårets slut till antagningen.

Vidare behöver de tekniska förutsättningarna finnas för att kunna genomföra slutproven digitalt på skolorna. Provplattformen som togs fram för de nationella proven har ju inte fungerat tillfredsställande, minst sagt. Nuvarande verktyg har lett till en ökad arbetsbelastning för både rektorer, administratörer och lärare. Ett nytt fungerande och användarvänligt verktyg behöver tas fram som inte ökar skolans arbetsbelastning eller elevernas möjlighet att genomföra proven.

Vidare vill vi lyfta en oro kring tidplanen för införandet, då Skolverket får enormt mycket olika nya uppdrag, speciellt med tanke på förslagen i övriga statliga utredningar. För att en så här stor förändring av skolsystemet, där man ändrar allt, inklusive kunskapssyn och elevsyn, ska vara möjlig krävs stegvisa förändringar med tydligt stöd från Skolverket. Vi anser att det kan bli svårt att hinna ta fram och implementera alla förändringar under den korta tidsperiod som är föreslagen.

21.13 Offentligfinansiella konsekvenser

Förslaget att finansiera förändringarna genom minskade statsbidrag kommer få som konsekvens att skolorna behöver göra neddragningar. Skolans kostnader kommer inte att minska genom förslagen, då lärarna fortsatt kommer undervisa och genomföra prov. Följden kan bli större elevgrupper eller minskad personal för stöd.

Bertram Stenlund Fridell
Kvalitetssamordnare